

بررسی اثرات آزادسازی نرخ سود بر تخصیص بهینه منابع و سودآوری بانک‌های تجاری و تخصصی در ایران

دکتر یوسف فرجی

عضو هیأت علمی مؤسسه عالی بانکداری ایران

چکیده تحقیق

در بانکداری متعارف که نرخ بهره شناور است، تخصیص منابع به بخش‌های اقتصادی از طریق عرضه و تقاضای وجوه یعنی مکانیسم بازار آزاد صورت می‌گیرد. لذا، در این سیستم مؤسساتی می‌توانند از وجوه استفاده نمایند که نرخ سود آنها بیشتر از نرخ بهره انتظاری بانک‌ها باشد. بنابراین، به‌طور خودکار، منابع در اختیار مؤسساتی قرار می‌گیرد که بالاترین نرخ سود را داشته باشند. در عملیات بانکی بدون که نرخ سود جایگزین نرخ بهره گردیده است، اگرچه طبق مقررات و آییننامه‌های اجرایی مربوطه این نرخ ثابت نیست، اما در عمل مشاهده می‌شود که این نرخ در طی سال‌های گذشته چه در مورد سپرده‌گذار و چه برای تسهیلات گیرنده ثابت بوده است. در این مقاله نشان می‌دهیم که آزادسازی نرخ سود نه تنها منجر به تخصیص بهینه منابع می‌گردد، بلکه کاهش مطالبات معوق و سودآوری بانک‌های کشور را نیز در پی دارد.

بخش اول - کلیات تحقیق

در بانکداری ربوی نرخ بهره از جمله مهمترین متغیرهای اقتصادی تلقی می‌شود. زیرا اولاً، در سیاست پولی، بانک مرکزی آن را به عنوان یک هدف میانی و به منظور دستیابی به اهداف نهایی مورد توجه قرار می‌دهد. ثانياً، میزان نرخ بهره نه تنها بر ورود و خروج واسطه‌های مالی بازار مالی تأثیر می‌گذارد، بلکه درآمد و هزینه آنها را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. زیرا، منبع عمده درآمد برای اغلب واسطه‌های مالی، بازده بهره وام و سرمایه‌گذاری‌های مالی آنها و هزینه عمده نیز، حداقل برای واسطه‌های سپرده‌ای، بهره پرداختی برای وجوه استقراض شده است. بنابراین، در بانکداری ربوی، نرخ بهره نه تنها ثابت نمی‌باشد، بلکه، به عنوان یک ابزار سیاستی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. گذشته از این، در چنین سیستمی با توجه به حاکمیت مکانیسم بازار و شناور بودن نرخ بهره، تخصیص بهینه منابع را در پی خواهد داشت. زیرا، کسانی می‌توانند از منابع وجوه استفاده نمایند که بالاترین بهره را پرداخت نمایند. لذا، استفاده‌کنندگان از وجوه عموماً می‌بایستی از بیشترین بازدهی نیز برخوردار باشند. این در شرایطی است که در بانکداری اسلامی به لحاظ حرمت ربا در اسلام، بهره حذف و نرخ سود جایگزین آن گردیده است. از آنجایی که سود از نظر اقتصادی مانده درآمد پس از کسر هزینه‌ها می‌باشد، لذا، از نظر ماهیت ثابت نبوده و پس از پایان پروژه سرمایه‌گذاری است که نرخ سود آن تعیین می‌گردد.

اما، آنچه عملاً در بانکداری اسلامی مشاهده می‌گردد، ثبات نرخ سود است. به ویژه آنکه، سقف نرخ سود تعیین شده نیز به طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از نرخ بهره در بازار آزاد است. بنابراین، این سؤالات مطرح است که:

۱- آزادسازی نرخ سود چه تأثیری بر سودآوری بانک‌های تجاری دارد؟

۲- آیا آزادسازی نرخ سود در تخصیص بهینه منابع بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی مؤثر است؟

۳- آیا تخصیص بهینه منابع در سودآوری بانک‌های تجاری مؤثر است؟
به منظور پاسخگویی به سؤالات فوق‌الذکر از روش همبستگی و اقتصادسنجی استفاده خواهد شد. در این راستا، سودآوری بانک‌های تجاری ایران به عنوان متغیر تابع و تسهیلات تکلیفی، تسهیلات بخش خصوصی و مطالبات معوق بانک‌های تجاری ایران به عنوان متغیرهای مستقل (توضیحی) در نظر گرفته می‌شود.

دوره بررسی سال‌های (۸۰-۱۳۶۵) و حوزه بررسی کل بانک‌های تجاری و تخصصی ایران است. این مقاله از پنج بخش و به شرح زیر تشکیل شده است:
در بخش اول کلیات تحقیق مطرح می‌شود. در بخش دوم، مبانی نظری و پیشینه تحقیق ارائه می‌گردد. در این رابطه ابتدا چگونگی تعیین نرخ بهره در بانکداری متعارف از دیدگاه‌های مختلف به بحث کشیده می‌شود، آنگاه در رابطه با تعیین نرخ سود در بانکداری اسلامی و با توجه به قانون عملیات بانکداری بدون ربا می‌پردازیم. و سرانجام در پایان این بخش برخی مطالعات انجام شده در این خصوص بررسی می‌گردد. در بخش سوم روش تحقیق و متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق معرفی می‌شود. در بخش چهارم به آزمون سؤالات تحقیق و تحلیل آنها پرداخته می‌شود. و سرانجام در بخش پنجم به نتیجه‌گیری می‌پردازد.

بخش دوم - مبانی نظری و پیشینه تحقیق

در این بخش ابتدا به بررسی دیدگاه‌های مختلف نرخ بهره و تخصیص منابع در اقتصادهایی که بهره منع شرعی ندارد می‌پردازیم، آنگاه به چگونگی تعیین نرخ سود در بانکداری اسلامی پرداخته می‌شود و سپس به اثرات قیمت‌گذاری و تعیین سقف نرخ سود پرداخته می‌شود و سرانجام در پایان مطالعات تجربی در رابطه با اثرات و اهمیت نرخ سود در تخصیص منابع و سودآوری پرداخته می‌شود.

۱- تعیین نرخ بهره در بانکداری متداول

از دیدگاه کلاسیک‌ها نرخ بهره به صورت درصد تعیین می‌شود و بستگی به عمل متقابل سرمایه‌گذاری و پس‌انداز دارد. زیرا، از نظر آنها سرمایه‌گذاری تابعی معکوس از نرخ بهره است، یعنی با افزایش نرخ بهره به لحاظ افزایش هزینه سرمایه‌گذاری، تقاضا برای آن کاهش می‌یابد. (ابراهیم گرچی، ۱۳۷۹، ص ۳۴، ۳۳). به عبارت دیگر، منحنی تقاضای سرمایه‌گذاری با شیب منفی می‌باشد.

از سوی دیگر، پس‌انداز با نرخ بهره رابطه مستقیم دارد. یعنی، با افزایش نرخ بهره، در اثر امساک از مصرف، پس‌انداز افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر، منحنی پس‌انداز از این دیدگاه با شیب مثبت است. بنابراین، رسم یکجای منحنی‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری نرخ بهره تعادلی را خواهد داد.

کینز^۱ برخلاف کلاسیک‌ها که نرخ بهره را پاداش صرفه‌جویی و امساک از مصرف می‌داند، پاداش ترک گفتن و رها کردن نقدینگی در نظر می‌گیرد. از نظر وی نرخ بهره در بازار پول و به وسیله عرضه و تقاضای پول تعیین می‌شود. (یوسف فرجی، ۱۳۷۷ ص: ۲۸۰-۲۷۹).

در تئوری وجوه وام دادنی تعیین نرخ بهره با توجه به عرضه و تقاضای وجوه و توسط عوامل اقتصادی نظیر دولت، مؤسسات و خانوارها تعیین می‌شود.

نکته حایز اهمیت آن است که تقاضای وجوه از مجموع عوامل مختلفه در اقتصاد مثل خانوارها، مؤسسات و دولت که مخارجشان بیشتر از درآمد جاری

آنهاست به دست می‌آید. اما از آنجایی که دولت‌ها معمولاً با کسری بودجه مواجه‌اند و خانوارها در مجموع دارای مازادند، لذا دولت‌ها به طور خالص تقاضاکننده وجوه و خانوارها به طور خالص عرضه‌کننده وجوه‌اند.

همین‌طور در رابطه با عرضه وجوه باید گفت که، عرضه وجوه تنها تابعی از حجم پس‌انداز خانوارها نمی‌باشد، بلکه پول خلق شده توسط سیستم بانکی (بانک مرکزی و بانک‌های تجاری) را نیز شامل می‌شود. به عبارت دیگر، عرضه وجوه وام‌دانی، حجم پس‌انداز و مقدار پول خلق شده توسط مؤسسات سپرده‌ای را منعکس می‌سازد. (یوسف فرجی ۱۳۸۲، ص ۴۵-۴۰).

در هر حال در بانکداری متداول، نرخ بهره تحت تأثیر نرخ بهره بازار بوده و از طریق عرضه و تقاضا تعیین می‌شود. یعنی اگر نرخ بهره بازار تغییر کند، به تبع آن، نرخ بهره مؤسسات سپرده‌ای نیز تغییر خواهد کرد. فرضاً اگر به دلیل افزایش نرخ تورم نرخ بهره اسمی افزایش یابد^۱، اعتبار گیرنده نرخ بهره بیشتری پرداخت می‌کند و سپرده‌گذار نیز نرخ بهره بیشتری را دریافت می‌نماید. اینک ببینیم یک چنین مکانیسمی چه آثاری بر اقتصاد می‌گذارد؟

۱-۱- نرخ بهره و تخصیص بهینه اعتبارات. اگر در نظر بگیریم که نرخ بهره قیمت اعتبارات است، لذا، تخصیص اعتبارات به مؤسسات و مصرف‌کنندگان را فراهم می‌کند. زیرا، در این سیستم مؤسساتی می‌توانند از اعتبارات جهت سرمایه‌گذاری استفاده نمایند که بازده انتظاری سرمایه‌گذاری آنها بیشتر از نرخ بهره اعتبارات باشد. بنابراین، در این رقابت، مؤسساتی که بالاترین بازدهی را دارند در استفاده از اعتبارات موفق شده و منابع را به خود اختصاص می‌دهند و مؤسساتی که بازدهی سرمایه‌گذاری آنها کمتر از نرخ بهره پیشنهادی است، امکان استفاده از اعتبارات را نداشته و خود به خود از گردونه فعالیت‌های

^۱ با توجه به نظریه فیشر نرخ بهره اسمی (i_n) برابر است با نرخ بهره حقیقی (i_R) به علاوه نرخ تورم $\dot{P}$ یعنی $i_n = i_R + \dot{P}$

اقتصادی حذف می‌شوند. مشاهده می‌شود در عمل منابع به وسیله مؤسساتی دریافت می‌گردد که از بالاترین بازدهی برخوردارند.

مصرف‌کنندگان نیز به منظور به‌دست آوردن اعتبارات با یکدیگر رقابت کرده و آنهایی قادر به دریافت اعتبار می‌شوند که بالاترین بهره را پیشنهاد نمایند. بنابراین، اگر فردی بخواهد در زمان حال مصرف بیشتری داشته باشد، می‌بایستی نرخ بهره بالاتر را پرداخت کند و در این صورت اعتبارات نیز به وسیله چنین افرادی جذب می‌شود. در صورتی که مصرف‌کنندگانی که قادر به پرداخت بهره درخواستی از طرف بانک نباشند، ترجیح می‌دهند در آینده مصرف بیشتری داشته باشند و در چنین شرایطی اعتبارات به آنها تخصیص نخواهد یافت. ملاحظه می‌گردد آنچه موجبات تخصیص اعتبارات به مصرف‌کنندگان را فراهم می‌سازد قیمت اعتبار و یا نرخ بهره است.

۲-۱- نرخ بهره و سیاست پولی. در بانکداری متداول، بانک مرکزی به منظور دستیابی به اهداف نهایی (نظیر کنترل تورم) از ابزارهای سیاست پولی نظیر عملیات بازار باز، به منظور تأثیر گذاردن بر بازارهای پولی و اعتباری استفاده می‌کند. وقتی بانک مرکزی با عملیات خود بازارهای مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نرخ‌های بهره نیز تغییر کرده و از آن طریق تقاضای کل نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. به عنوان مثال چنانچه هدف بانک مرکزی کاهش نرخ تورم باشد، از طریق فروش اوراق قرضه در بازار مالی، ذخایر بانک‌ها را کاهش داده و با توجه به افزایشی که در نرخ بهره به وجود می‌آید، سرمایه‌گذاری و به دنبال آن تقاضای کل کاهش می‌یابد. به بیان دیگر، در این نوع بانکداری، بانک مرکزی به‌طور غیرمستقیم و با توجه به نفوذی که در بازار مالی دارد و از طریق عرضه و تقاضای پول عمل می‌کند. در واقع، در این نوع بانکداری، بانک مرکزی ترازنامه خود یعنی منابع و مصارف پایه پولی را نشانه‌گیری می‌کند. (یوسف فرجی ۱۳۸۲، ص ۱۷۵ و ۱۷۴).

در هر حال شناوری نرخ بهره در بانکداری متعارف امکان استفاده از ابزارهای غیرمستقیم سیاست پولی را فراهم می‌کند و می‌تواند آثار زیر را به دنبال داشته باشد:

- حذف بخش‌های مالی غیررسمی که موجب کاهش کنترل مقامات پولی در بازار مالی می‌شود.
- امکان انعطاف‌پذیری بیشتر ابزارهای سیاست پولی به منظور مقابله با شوک‌های وارده بر اقتصاد.
- تکیه بر نیروهای بازار و در نتیجه، تخصیص بهینه منابع. (یوسف فرجی ۱۳۸۲، ص ۱۷۹).

۲- تعیین نرخ سود در عملیات بانکی بدون ربا

طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا و آییننامه‌های اجرایی آن، بانک‌ها به تخصیص و تجهیز منابع می‌پردازند. براساس ماده ۹ آییننامه قانون عملیات بانکی بدون ربا در فصل دوم، در رابطه با سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار آمده است، «بانک‌ها سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار را که در به کار گرفتن آنها وکیل می‌باشند، به عنوان منابع سپرده‌گذار در امور مشارکت، مضاربه، اجاره به شرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات سلف و جعاله مورد استفاده قرار می‌دهند».

همین‌طور در ماده ۱۰ همین آییننامه چنین آمده است که، «به هیچ یک از سپرده‌های دریافتی تحت عنوان سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار رقم تعیین شده از قبل به عنوان سود پرداخت نخواهد شد. منافع حاصله از عملیات موضوع ماده ۹ براساس قرارداد منعقد، متضمن وکالت بین بانک و سپرده‌گذار متناسب با مدت و منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری پس از وضع سپرده‌های قانونی مربوط و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوه به

کار گرفته شده در این عملیات تقسیم خواهد شد.» (سیدعلی اصغر هدایتی ۱۳۷۸ ص ۳۳۸ و ۳۳۷).

چنانچه مشاهده می‌شود براساس موارد فوق‌الذکر نرخ سود ثابت نبوده و با توجه به نوع قرارداد و مدت آن تغییر می‌کند. به عبارت دیگر، آنچه از قانون بانکداری بدون ربا و آییننامه‌های اجرایی آن استنباط می‌شود شناوری نرخ سود است.

اما آنچه در عمل اتفاق افتاده حداقل از سال ۱۳۶۹ ثبات نرخ سود بوده است. زیرا تا آخر سال ۱۳۶۸، سود قطعی سپرده‌های سرمایه‌گذاری ناشی از به‌کارگیری منابع بانک و سپرده‌گذاران در فعالیت‌های اقتصادی، پس از اتمام سال و تصویب صورت‌های مالی بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوه به کار گرفته شده در عملیات، بین سپرده‌گذاران و بانک قابل تقسیم بود.

در این دوره هیچگونه وجهی در طی سال به سپرده‌گذاران پرداخت نمی‌شد. اما از سال ۱۳۶۹، براساس مصوبه شورای پول و اعتبار مقرر گردید که به سپرده‌های سرمایه‌گذاری، هر ماهه مبلغی به صورت سود علی‌الحساب در اختیار سپرده‌گذاران قرار گیرد، و سود قطعی در پایان دوره محاسبه و پرداخت شود. اما در عمل همان سود علی‌الحساب، قطعی تلقی شده و سود دیگری به سپرده‌گذار پرداخت نشده است. (اسداله امیراصلائی، ۱۳۸۰ ص ۴۰ و ۴۱).

چنانچه از جدول (۱) مشاهده می‌گردد تا سال ۱۳۷۳ سود قطعی و علی‌الحساب متفاوت، اما از این سال به بعد این دو با هم برابرند. نکته حائز اهمیت آنکه در سال‌هایی هم که متفاوت است، تفاوت ثابت و مقدار مشخصی به آن افزوده گردیده است. بنابراین، این تفاوت بین نرخ علی‌الحساب و قطعی هم نمی‌تواند شناوری را نشان دهد. به عبارت دیگر، در تمام سال‌های گذشته نرخ سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری مطابق آییننامه اجرایی عمل نگردیده است.

در مورد تخصیص منابع نیز، سود تسهیلات براساس مقررات و قوانین بانکداری بدون ربا، ثابت نبوده و طبق ماده یک آییننامه اجرایی در فصل سوم، «اعطاء تسهیلات توسط بانک‌ها، باید به ترتیبی صورت گیرد که براساس

پیش‌بینی‌های مربوط، اصل منابع تأمین شده برای این تسهیلات و همچنین، سود مورد انتظار در صورت تحقق در مدت معین قابل برگشت باشد». (سید علی اصغر هدایتی، ۱۳۷۸، ص ۳۳۹). اما، در عمل مشاهده می‌شود که اگرچه برای تسهیلات سقف و کف تعیین می‌شود، اما این نرخ ثابت است. دقیقاً با ثابت بودن همین نرخ تسهیلات است که به سپرده‌گذاران نیز درصد ثابت پرداخت می‌شود.

جدول شماره (۲) میزان حداقل و حداکثر نرخ سود مورد انتظار در بخش‌های مختلف اقتصادی را نشان می‌دهد. مشاهده می‌گردد، اولاً نرخ سود در بخش خدمات نسبت به سایر بخش‌های دیگر بیشتر است، بنابراین، بانک‌ها تمایل بیشتری به اعطای تسهیلات به این بخش را دارند. به همین دلیل است که در اغلب سال‌های مورد مطالعه، بانک‌های تجاری بیش از سقف‌های تعیین شده به این بخش اعطای تسهیلات نموده‌اند. این در حالیست که بخش کشاورزی پایین‌ترین نرخ سود مورد انتظار را دارا بوده و دقیقاً به همین دلیل است که بانک‌ها تمایلی به اعطای تسهیلات به این بخش را ندارند. و چنانچه از جدول (۳) مشاهده می‌گردد در اغلب سال‌های گذشته بخش کشاورزی از سقف تعیین شده اعتبارات کمتری دریافت کرده است درحالی که بخش خدمات بیشتر از سقف تعیین شده تسهیلات دریافت کرده است.

با توجه به مطالب مذکور مشاهده می‌گردد که اولاً در بانکداری بدون ربا نرخ سود توسط مقامات پولی (شورای پول و اعتبار) تعیین می‌گردد، ثانیاً، اگر چه برای سپرده‌ها نرخ سود علی‌الحساب، و برای تسهیلات نرخ سود حداقل و حداکثر تعیین می‌شود، اما در عمل نرخ‌هایی که به سپرده‌گذاران پرداخت می‌شود و نرخ‌هایی که از تسهیلات گیرندگان دریافت می‌شود ثابت بوده است. ثالثاً، با توجه به ثابت بودن نرخ سود و عدم انعطاف‌پذیری آن از طریق تحولات بازار پول، امکان استفاده از آن به عنوان یک هدف میانی در سیاست پولی جایی ندارد. به عبارت دیگر، در این نوع بانکداری، بانک مرکزی به منظور دستیابی به

اهداف نهایی، به جای ترازنامه بانک مرکزی، با تعیین سقف‌های اعتباری و نرخ سود برای بانک‌های تجاری، ترازنامه این بانک‌ها را نشانه‌گیری می‌کند.

۱-۲- عملیات بانکی بدون ربا و تعیین سقف نرخ سود. اینک با توجه به اینکه در عملیات بانکی بدون ربا، سقف نرخ سود تعیین می‌شود، سؤالی که مطرح می‌شود آن است که، این اقدام چه آثاری را بر نرخ سود در بازار غیرمتشکل و عرضه و تقاضای وجود دارد؟

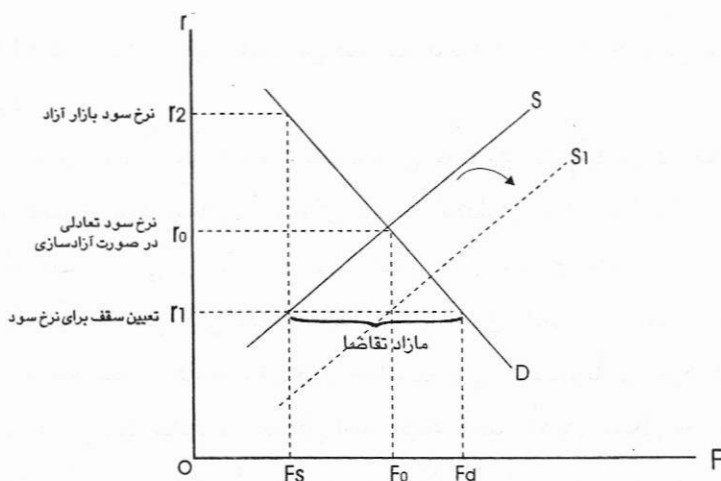
با توجه به نمودار (۱) اگر چنانچه نرخ سود در سطح r_1 تعیین شود، از آنجایی که سقف نرخ سود کمتر از نرخ سود تعادلی در بازار رقابتی است، لذا، مشاهده می‌گردد که عرضه وجوه به اندازه F_s و تقاضای وجوه به میزان F_d می‌باشد، یعنی، شکافی به اندازه $F_d - F_s$ بین عرضه و تقاضای وجوه به وجود می‌آید. در چنین شرایطی که میزان تقاضای وجوه بیشتر از عرضه آن است، تخصیص عرضه محدود وجوه با مکانیسمی غیر از نرخ سود صورت می‌گیرد، و در صورت استفاده از چنین مکانیسمی نتایج زیر را به دنبال خواهد داشت:

- ایجاد یک بازار غیرمتشکل پولی (بازار سیاه) در کنار بازار متشکل پولی که در آن نرخ بهره بالاتر از نرخ تعادلی سود (r_0) می‌باشد.
- از آنجایی که منابع به صورت رقابتی توزیع نمی‌شود، لذا مؤسساتی که نرخ سودآوری آنها پایین‌تر است می‌توانند با استفاده از منابع ارزان همچنان در صحنه اقتصادی باقی بمانند.

به عبارت دیگر وجود تسهیلات تکلیفی و نرخ سود ترجیحی موجب بقای مؤسساتی می‌شود که از سودآوری کمتری برخوردارند.

- عرضه وجوه در بازار متشکل پولی در شرایطی که برای نرخ سود سقف تعیین شود، نسبت به حالت رقابتی کمتر است.

نمودار (۱) تعیین نرخ سود و اثر آن بر بازار مالی

به هر حال، چنانچه نسبت سود براساس عرضه و تقاضای وجوه تعیین شود (یعنی مکانیسم بازار آن را تعیین نماید)، در این صورت اولاً، بازار غیرمتشکل پولی حذف و نرخ سود در بازار آزاد و بازار متشکل پولی یکسان شده عرضه وجوه به F_0 افزایش می‌یابد. در چنین شرایطی، تنها مؤساتی می‌توانند از وجوه استفاده نمایند که امکان پرداخت سود r_0 را داشته باشند. به عبارت دیگر، نرخ سود آنها بیشتر از r_0 باشد و در چنین شرایطی است که به تخصیص بهینه منابع حاصل می‌شود.

حتی در بلندمدت و در صورت آزادسازی نرخ سود، با افزایش عرضه وجوه در بازار متشکل پولی، منحنی آن به سمت راست منتقل شده موجب کاهش نرخ سود در جامعه خواهد شد.

و سرانجام با آزادسازی نرخ سود، تسهیلات تکلیفی به شکل کنونی حذف و در نتیجه سودآوری بانک‌ها افزایش یافته و گذشته از این بخشی از تسهیلات که از طریق تبصره‌های مختلف تکلیفی در اختیار شرکت‌های خاصی قرار می‌گرفت، به مؤساتی تعلق می‌گیرد که از بالاترین سودآوری برخوردار باشند.

۳- مطالعات انجام شده

مطالعاتی چند در این خصوص صورت گرفته است، که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱-۳- جناب آقای دکتر سیدحسین مهدوی نجم‌آبادی در مقاله‌ای تحت عنوان «نرخ سود شناور، اندیشه‌ای نو، در بانکداری اسلامی» ابتدا به مشکلات و نارسایی‌های ناشی از نبود نرخ سود شناور در بانکداری اسلامی می‌پردازد و در این راستا به مواردی نظیر نارسایی سودآوری بانک‌ها، مشکل پرداخت سود مناسب به سپرده‌ها، نارسایی‌های سیاست پولی، مشکل تأثیر تورم، مختل شدن کارایی مدیریت بانک‌ها، مشکل اخذ وثیقه تأخیر تأدیه، مشکل اخذ وثیقه برای تسهیلات اعطایی، مشکل تمدید تسهیلات اعطایی و عدم رغبت بانک‌ها به اعطای تسهیلات بلندمدت اشاره می‌کند. آنگاه در بخش دوم مقاله، نرخ بهره شناور در بانکداری متداول را به بحث می‌کشد و عقیده دارد که این نرخ براساس تفاهم انجام شده بین بانک و مشتری می‌تواند در مقاطع مختلف زمانی نوسان کند. در این سیستم، چنانچه نرخ بازار تغییر کند، بانک از یک طرف نرخ بهره تغییر یافته را به تأمین‌کننده منابع مالی پرداخت می‌کند و از طرف دیگر، همان نرخ بهره و نیز سود اضافه شده خود را از گیرنده اعتبار دریافت می‌کند.

در بخش سوم، نویسنده به چگونگی اعمال نرخ شناور در بانکداری اسلامی می‌پردازد. وی معتقد است که، جذب سپرده‌ها و اعطای تسهیلات در بانکداری اسلامی با همین عملیات در بانکداری متداول تفاوت اساسی و ریشه‌ای دارد. زیرا، در بانکداری اسلامی اولاً، سود بانک‌ها از بکارگیری منابع مالی آنها در فعالیت‌های اقتصادی که در واقع فعالیت‌های مربوط به تسهیلات اعطایی آنهاست حاصل می‌شود، ثانیاً، سود سپرده‌های آنها که تابعی از همین درآمد است، از همین محل پرداخت می‌گردد. بنابراین، به کارگیری نرخ سود شناور در مورد تسهیلات اعطایی موجب بکارگیری نرخ سود شناور در مورد سپرده‌ها نیز می‌شود. (سیدحسین مهدوی نجم‌آبادی، ۱۳۷۸).

۲-۳- جناب آقای اسداله امیر اصلانی در مقاله‌ای تحت عنوان (ابزارهای تامین مالی و آزادسازی نرخ سود) به این نتیجه می‌رسد که در عملیات بانکی بدون ربا برای سود در معاملات بانک نرخ مشخصی وجود ندارد و میزان سود در هر معامله تابعی از نتایج همان معامله است. در چنین شرایطی، بانک سود متعارف عملیات خود را دریافت می‌کند و سرمایه‌گذاران نیز می‌توانند از مزایای این سود که به نسبت سپرده‌هایشان، و زمان سپرده‌گذاری، بین آنها تقسیم می‌شود بهره‌مند شوند. در واقع، این روش یکی از راه‌های عمده آزادسازی نرخ در صنعت و تولید است. (اسداله امیر اصلانی، ۱۳۸۰).

۳-۳- جناب آقای یاسری در مقاله‌ای تحت عنوان (معیارهای سنجش کارایی مالی در نظام بانکی) ضمن بیان معیارهای سودآوری که نسبت سود خالص پس از کسر مالیات به کل دارایی، و نسبت بازدهی سرمایه که از نسبت سود خالص پس از کسر مالیات به سرمایه بانک بدست می‌آید و نسبت کارایی که از مقایسه هزینه‌های عملیاتی با درآمد ناخالص عملیاتی بانک بدست می‌آید و سرانجام متوسط میزان سود دریافتی و پرداختی هر بانک بابت تسهیلات اعطایی و سپرده‌های سرمایه‌گذاری است، به این نتیجه می‌رسند که بانک‌های تجاری در ایران از نظر میزان سودآوری کمتر از استانداردهای بین‌المللی است و این امر را ناشی از دو عامل می‌دانند، یکی تسهیلات تکلیفی که مبالغ قابل توجهی از منابع بانکی با نرخ بسیار پایین در اختیار افراد و مؤسسات دولتی قرار می‌گیرد. دوم اینکه نرخ سود تسهیلات به صورت اداری و توسط دولت و بدون توجه به عوامل اقتصادی عرضه و تقاضا تعیین می‌گردد که یک چنین توزیعی، یک توزیع اداری و دولتی است و نه یک تخصیص اقتصادی. (علی یاسری، ۱۳۷۶).

۴-۳- آقای جعفر جعفری در رساله فوق‌لیسانس خود تحت عنوان (تاثیر بخشی برقراری نرخ سود شناور در بانکداری اسلامی) از طریق آزمون‌های آماری به این نتیجه می‌رسند که شناوری نرخ سود طی سال‌های (۷۸-۱۳۶۳) اثر معنی‌داری بر سودآوری بانک‌ها ندارد. شاید این نتیجه‌گیری ایشان به دلیل نامناسب بودن متغیر، نرخ سود شناور استفاده شده در مدل

باشد. زیرا، ایشان در مدل از میانگین نرخ سود کف و سقف تعیین شده برای تسهیلات در مدل تحقیق وی به این نتیجه می‌رسد که شناوری نرخ سود، با سهم تسهیلات در مدل استفاده کرده‌اند. در هر حال، ما انتظار داریم این اقدام تأثیر مثبت داشته باشد. همین‌طور در این تحقیق وی به این نتیجه می‌رسد که شناوری نرخ سود، با سهم تسهیلات بخش خصوصی از کل تسهیلات رابطه مثبت داشته است. (جعفر جعفری، ۱۳۸۰-۱۳۷۹)

۵-۳- آقای محقق طوسی در رساله فوق‌لیسانس تحت عنوان (بررسی تأثیر تغییر نرخ سود سپرده‌های بلند مدت در تجهیز این منابع در سطح کشور) که برای دوره (۷۶-۱۳۶۹) بررسی کرده است، اثرات نرخ سود بازار آزاد را بر سپرده‌های بلند مدت آزمون نموده است. وی به این نتیجه رسیده که نرخ بهره در بازار غیررسمی بر درصد افزایش حجم سپرده‌های بلند مدت بانک‌ها در دوره مورد بررسی هیچگونه تأثیر معنی‌داری نداشته است. به عبارت دیگر، افزایش نرخ بهره در بازار آزاد، تأثیری بر عزم مردم در سپرده‌گذاری در بانک‌ها نداشته است. (محقق طوسی، ۱۳۸۰)

۶-۳- همین‌طور خانم صبوری در (بررسی عوامل موثر بر سوددهی در بانک‌های تجاری) در یک مطالعه موردی در رابطه با بانک ملت برای دوره (۱۳۷۵-۱۳۵۹) با ارائه مدل، به این نتیجه رسیده است که تسهیلات تکلیفی و مطالبات معوق باعث کاهش سودآوری این بانک می‌شود. (شهین صبوری، ۱۳۷۷)

بخش سوم - روش تحقیق و معرفی متغیرها

در این تحقیق به منظور آزمون اثر آزادسازی نرخ سود بر تخصیص بهینه منافع و سودآوری بانک‌ها از سیستم معادلات همزمان با دو معادله و برای دوره (۸۰-۱۳۶۵) و با روش حداقل مربعات سه مرحله‌ای استفاده شده است. زیرا، از یک طرف آزادسازی نرخ سود موجب افزایش حجم سپرده‌های بخش غیردولتی و در نتیجه، افزایش تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش خصوصی می‌شود، و از

طرف دیگر، افزایش تسهیلات به بخش غیردولتی موجب افزایش سودآوری بانکها می گردد. بنابراین، می توان نوشت:

$$\log(B) = \alpha_0 + \alpha_1 \log(SPMOD + SDEDA)$$

$$P_A = \beta_0 + \beta_1 \log(B) + \beta_2 \log(CB_1(-1)) + \beta_3 \log(CB_1(-2)) + \beta_4 \log(D_1)$$

که در این دو رابطه:

$(SDEDA + SPMOD)$ = مجموع سپرده های دیداری و غیردیداری بخش
غیردولتی نزد سیستم بانکی

B = مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیر دولتی

CB_1 = تسهیلات تکلیفی

D_1 = مطالبات معوق و سر رسید گذشته

P_A = سود (زیان) ویژه پس از کسر مالیات

چنانچه در معادله اول مشاهده می شود از متغیر مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی به عنوان تخصیص بهینه منابع بانکی به بخش های اقتصادی استفاده شده است. اما چرا؟ زیرا هر موسسه تجاری به دنبال حداکثر کردن سود است. از آنجایی که بانکها نیز در زمره مؤسسات تجاری اند، لذا، از این قاعده مستثنی نمی باشند، یعنی، آنها هم به دنبال حداکثر کردن سود هستند. با بررسی سمت مصارف ترازنامه بانکها، این واقعیت آشکار می شود که مهمترین فعالیت بانکها اعطای تسهیلات است. با توجه به اینکه تسهیلات تکلیفی در سال های اخیر موجب افزایش مطالبات معوق بانکها گردیده است و نرخ سود بسیار پائینی نیز دارد، لذا، بانکها تمایلی به اعطای تسهیلات تکلیفی را نداشته و افزایش سودآوری را در افزایش تسهیلات به بخش غیر دولتی جستجو می کنند. بنابراین، از نظر بانکها اعطای تسهیلات به بخش خصوصی یک نوع تخصیص بهینه است.

از نظر اقتصادی نیز با توجه به آنچه در مبانی نظری گفته شد، آزادسازی نرخ سود موجب می‌گردد شرکت‌هایی از تسهیلات استفاده نمایند که توان بازپرداخت اصل و سود متعلقه را داشته باشند. بنابراین، از آنجایی که شرکت‌های با بالاترین سودآوری، تسهیلات را به خود اختصاص می‌دهند، لذا، تخصیص بهینه منابع را در پی خواهد داشت.

همین‌طور از مجموع سپرده‌های دیداری و غیر دیداری بخش غیر دولتی نزد سیستم بانکی به عنوان متغیر جانشین آزادسازی نرخ سود استفاده گردیده است. زیرا، در صورت آزادسازی نرخ سود، تسهیلات به مشتریانی تعلق می‌گیرد که بالاترین نرخ سود را پیشنهاد کنند و از نظر ریسک عدم پرداخت نیز در سطح پایین‌تری قرار داشته باشند. در چنین شرایطی، سودآوری بانک‌ها افزایش یافته و میزان سپرده‌ها نزد بانک‌ها افزایش می‌یابد.

و سرانجام از آنجایی که در صورت تخصیص بهینه منابع، تسهیلات تکلیفی و در نتیجه مطالبات معوق کاهش می‌یابد، لذا، دو متغیر دیگر یعنی مطالبات معوق و سررسید گذشته و همین‌طور تسهیلات تکلیفی نیز به عنوان متغیرهایی که نشان‌دهنده عدم کارایی و عدم تخصیص بهینه است، مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در معادله اول انتظار داریم که سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها اثری مثبت بر تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیر دولتی داشته باشد. همین‌طور در معادله دوم انتظار داریم، تسهیلات اعطایی به بخش خصوصی اثر مثبت بر سودآوری داشته باشد. زیرا، بخش مهم درآمد بانک‌ها ناشی از اعطای تسهیلات به ویژه به بخش خصوصی است. همچنین، انتظار داریم تسهیلات تکلیفی و مطالبات معوق و سررسید گذشته اثر منفی بر سودآوری بانک‌ها داشته باشد.

بخش چهارم - آزمون سئوالات تحقیق

مدل مذکور در بخش قبلی برای دوره بررسی یعنی (۸۰-۱۳۶۵) آزمون گردید و نتیجه نهایی به صورت زیر برآورد گردید:

$$Log(B) = 0.191 + 0.94 Log(SPMOD + SDEDA)$$

(0.48) (26.1)

$$R^2 = 0.979$$

$$\bar{R}^2 = 0.978$$

$$D-W = 1.59$$

$$P_A = -0.044 + 0.0041 Log(B) + 0.0014 Log(CB_1(-1)) - 0.0012 Log(CB_1(-2)) - 0.0007 Log(D_1)$$

(-8/66) (6/7) (4/19) (-3.18) (-1.11)

$$R^2 = 0.935$$

$$\bar{R}^2 = 0.902$$

$$D-W = 2.71$$

همان‌طوری که مشاهده می‌شود ضرایب تمام متغیرها به جز تسهیلات تکلیفی دوره قبل با انتظارات ما هماهنگی دارد. بر طبق نتایج معادله اول، هر یک درصد افزایش در سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها، تسهیلات اعطایی بانک‌ها ۰/۹۴ درصد افزایش می‌یابد. همین‌طور طبق نتایج معادله دوم، تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش خصوصی عامل اصلی افزایش سودآوری آنهاست. همچنین، مطالبات معوق و سررسید گذشته اثر منفی بر سودآوری دارد. اگر چه از نظر آماری ضریب آن در سطح ۷۲ درصد معنی‌دار است.

در مود تسهیلات تکلیفی با توجه به اینکه آمار عملکرد آن در دسترس نبود، لذا، از میزان مصوب آن استفاده کرده‌ایم. با توجه به اینکه از زمان تصویب اینگونه تسهیلات تا زمان اعطای آن‌ها وقفه‌های زمانی زیادی وجود دارد، لذا، جهت بررسی اثر آن بر سودآوری بانک‌ها از این متغیر با یک و دو وقفه زمانی در مدل استفاده کرده‌ایم. ملاحظه می‌شود تسهیلات تکلیفی با دو وقفه زمانی اثر منفی بر سودآوری بانک‌ها داشته است.

و سرانجام اینکه R^2 بالای مدل حاکی از خوبی بر ارزش آن است. به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل مدل به خوبی تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند.

بخش پنجم - نتیجه‌گیری

با توجه به برآورد مدل مورد آزمون و تحلیل‌های انجام شده، نتایج زیر قابل حصول است:

- آزادسازی نرخ سود بانک‌ها موجب:
- افزایش سودآوری بانک‌ها
- افزایش سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها
- افزایش تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش خصوصی
- تخصیص بهینه منابع بانکی به بخش‌های اقتصادی
- حذف بازار غیرمتشکل پولی در اقتصاد و کاراتر شدن ابزارهای سیاست پولی
- حذف شرکت‌های ناکارآمد از صحنه اقتصاد می‌شود.

جدول شماره (۱) نرخ سود علی الحساب و قطعی سپرده‌های سرمایه‌گذاری بانک‌های تجاری طی سال‌های (۱۳۶۹-۸۱)

سال	نوع سپرده		یک ساله	دو ساله	سه ساله	چهار ساله	پنج ساله	کوتاه مدت
	نرخ اسمی	نرخ اسمی						
۱۳۶۹	نرخ اسمی	۸.۷۵	۹	۱۰	۱۱	-	۱۳	-
	نرخ اسمی	۸.۷۵						
۱۳۷۰	نرخ اسمی	۹	۱۰	۱۱	۱۱.۵	-	۱۴	-
	نرخ اسمی	۹						
۱۳۷۱	نرخ اسمی	۹.۵	۱۰	۱۱	۱۲.۲۵	-	۱۵	-
	نرخ اسمی	۹.۵						
۱۳۷۲	نرخ اسمی	۱۱	۱۱.۵	۱۲	۱۴	-	۱۶	-
	نرخ اسمی	۱۱						
۱۳۷۳	نرخ اسمی	۱۱	۱۱.۵	۱۳	۱۴	-	۱۶	-
	نرخ اسمی	۱۱						
۱۳۷۴	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	-	۱۸.۵	-
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۷۵	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	-	۱۸.۵	-
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۷۶	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	-	۱۸.۵	-
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۷۷	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	-	۱۸.۵	۸
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۷۸	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸.۵	۸
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۷۹	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸.۵	۸
	نرخ اسمی	۱۴						
۱۳۸۰	نرخ اسمی	۱۴	۱۴	۱۵	۱۵	۱۶	۱۷	۷
	نرخ اسمی	۱۳						
۱۳۸۱	نرخ اسمی	۱۳	۱۴	۱۵	۱۵	۱۶	۱۷	۷
	نرخ اسمی	۱۳						

جدول شماره (۲) نرخ‌های سود مورد انتظار تسهیلات اعطایی بانک‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی سال‌های (۸۱-۱۳۶۳)

سال	۱۳۶۳	۱۳۶۴	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲-۱۳۷۳	۱۳۷۴-۱۳۷۶	۱۳۷۷-۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
بخش‌های اقتصادی										
کشاورزی	۴-۸	۶-۹	۹	۱۲-۱۶	۱۳-۱۶	۱۳-۱۶	۱۳-۱۶	۱۳-۱۶	۱۴-۱۵	۱۳-۱۴
صنعت و معدن	۶-۱۲	۱۱-۱۳	۱۱-۱۳	۱۳	۱۵-۱۸	۱۷-۱۹	۱۷-۱۹	۱۷-۱۹	۱۸-۱۶	۱۵-۱۷
ساختمان و مسکن	۸-۱۲	۱۲-۱۴	۱۲-۱۶	۱۲-۱۶	۱۵	۱۵-۱۶	۱۸-۱۹	۱۸-۱۹	۱۷-۱۹	۱۶-۱۸
بازرگانی و خدمات	۱۰-۱۲	۱۷-۱۹	۱۸ و به بالا	۱۸ و به بالا	۱۸-۲۴	۲۲-۲۵	۲۲-۲۵	۲۲-۲۵	حداقل ۲۳	حداقل ۲۲
صادرات	-	-	-	-	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۷

مأخذ: گزارش اقتصاد و برنامه سالیانه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره (۳) سهم هر یک از بخش‌های اقتصادی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی

بخش‌های اقتصادی	۱۳۷۰		۱۳۷۱		۱۳۷۲		۱۳۷۳		۱۳۷۴		۱۳۷۵		۱۳۷۶		۱۳۷۷		۱۳۷۸		۱۳۷۹		۱۳۸۰
	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	
کشاورزی	۲۰	۱۸	۲۰	۱۷.۲	۱۹	۱۶.۸	۱۹	۱۷	۲۵	۲۱	۲۵	۱۹.۹	۲۵	۲۷.۴	۲۵	۲۶	۲۵	۲۳.۲	۲۵	۲۰.۲	۱۸.۷
مسکن و ساختمان	۳۲	۳۲.۸	۳۲	۲۴	۲۰	۳۰.۶	۲۰	۳۲.۴	۲۹	۳۰.۵	۲۹	۲۰.۵	۲۹	۳۶.۱	۲۹	۳۴	۲۹	۲۹.۲	۲۹	۲۹.۶	۲۶.۴
صنعت و معدن	۳۷	۳۲	۳۷	۴۵	۳۶	۳۵.۲	۳۶	۳۳.۴	۳۳.۵	۳۵.۳	۳۳.۵	۴۰.۵	۳۳.۵	۱۵.۵	۳۳.۵	۱۹.۴	۳۳.۵	۲۲	۳۳.۵	۲۶.۲	۳۹.۱
بازرگانی و خدمات و سایر	۱۱	۱۷.۲	۱۱	۱۳.۸	۱۵	۱۷.۴	۱۵	۱۷.۲	۱۲.۵	۱۳.۲	۱۲.۵	۱۹.۱	۱۲.۵	۲۱	۱۲.۵	۲۰.۶	۱۲.۵	۲۵.۳	۱۲.۵	۲۴	۱۵.۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: نماگرهای اقتصادی و گزینش اقتصادی و ترازنامه سالیانه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سال‌های مختلف

جدول شماره (۴) اعداد مربوط به کل بانک‌های تجاری و تخصصی است

اعداد به میلیارد ریال

سال	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
نوع حساب	۱۱۸۶۲.۱	۱۴۰۱۱.۶	۱۷۳۱۰.۴	۲۱۱۹۷.۵	۴۹۹۷.۵	۱۳۱۵۶.۹	۱۸۱۸۳.۳	۲۳۶۸.۷	۳۸۸۳.۹	۴۲۳۶.۹	۵۱۰۸.۹	۶۳۵۳.۳	۹۳۳۵.۴	۱۲۳۸۱.۷	۱۵۹۶۹.۸	۲۵۸۴۰.۰
دارهای بانک‌های تجاری و تخصصی	۵۵۷۸.۴	۶۳۳۸.۵	۷۴۹.۳	۴۹۹۷.۵	۱۳۱۵۶.۹	۱۸۱۸۳.۳	۲۳۶۸.۷	۳۸۸۳.۹	۴۲۳۶.۹	۵۱۰۸.۹	۶۳۵۳.۳	۹۳۳۵.۴	۱۲۳۸۱.۷	۱۵۹۶۹.۸	۲۵۸۴۰.۰	۲۵۸۴۰.۰
مادده تسهیلات	۱۸۲۴.۱	۱۷۵۸.۵	۱۶۹۰.۳	۱۹۷۱.۸	۲۵۵۷.۹	۲۳۳۴.۳	۳۸۸۳.۹	۴۲۳۶.۹	۵۱۰۸.۹	۶۳۵۳.۳	۹۳۳۵.۴	۱۲۳۸۱.۷	۱۵۹۶۹.۸	۲۵۸۴۰.۰	۲۵۸۴۰.۰	۲۵۸۴۰.۰
بخش خدمات	۳۹۳۶	۴۲۴۰.۷	۵۱۹۱.۶	۶۵۹۴.۶	۸۸۰۶.۹	۱۰۹۴۶.۱	۱۳۹۴۰.۸	۱۷۹۸۵.۸	۱۸۴۴۰.۸	۲۳۰۴۰.۷	۲۵۱۷۱.۳	۳۷۹۱۰.۸	۵۵۳۴۰.۸	۷۳۹۱۰.۳	۹۷۰۵۰.۹	۹۷۰۵۰.۹
مادده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش خدمات	۸۰	۱۶۸	۲۱۷	۲۴۸	۴۱۷.۵	۷۳۰.۵	۱۱۷۰.۵	۲۱۸۲.۵	۳۴۸.۵	۱۳۸۳.۳	۱۹۹۸.۹	۲۶۱۲.۹	۵۷۱۷.۳	۵۰۷۶.۱	۴۴۴۰.۵	۳۳۵۸.۸
تسهیلات کلینی بانک‌ها (امور)	-	-	۱۰۳.۲	۱۳۰.۳	۱۵۹.۵	۲۶۴.۸	۴۸۰.۳	۷۷۰.۵	۱۰۹۹.۸	۱۳۳۲.۸	۱۷۸۴.۳	۲۶۱۲.۹	۳۴۴.۴	۵۹۴.۵	۵۹۴.۵	۸۴۱.۹
مطالبات معوق بانک‌ها	۴۶.۳	۷۰.۴	۱۱۵.۳	۱۶۸.۹	۹۶۳.۱	۹۶۳.۱	۱۱۸۰.۸	۷۵۱.۱	۱۲۰۲.۳	۱۶۸۱.۳	۲۳۳۴.۳	۴۵۸.۸	۶۲۱.۷	۷۲۶.۶	۹۶۱.۶	۱۵۴۴.۳
سررسید گرانته بانک‌ها	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مطالبات معوق و سررسید گرانته بانک‌ها	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
سود و زیان پس از کسر مالیات	-۸۹.۷	-۱۷۷.۴	-۱۶۹.۱	-۱۷۵.۷	-۲۴۴.۵	-۲۴۴.۵	-۲۴۴.۵	-۲۶۹.۲	-۳۱۰.۹	-۴۰۶.۳	-۷۸.۳	-۴۴۴.۳	-۳۸۵.۳	-۱۵۹.۹	-۳۰.۸۵	-۲۱۰.۷

منابع: گزارش اقتصادی و برنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سال‌های مختلف و اداره بررسی‌های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی

System: SYS01				
Estimation Method: Three-Stage Least Squares				
Date: 08/30/03 Time: 15:37				
Sample: 1367 1380				
Instruments: LOG(SPMOD+SDEDA) LOG(CB1(-1)) LOG(CB1(-2))				
LOG(D1) C				
Convergence achieved after: 1 weight matrix, 3 total coef iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	0.191848	0.397273	0.482914	0.6344
C(2)	0.940435	0.035968	26.14645	0.0000
C(4)	-0.044597	0.005149	-8.661579	0.0000
C(5)	0.004184	0.000887	4.715022	0.0001
C(6)	0.001461	0.000348	4.198204	0.0004
C(7)	-0.001274	0.000399	-3.188642	0.0046
C(8)	-0.000696	0.000626	-1.111772	0.2794
Determinant residual covariance		8.79E-09		
Equation: LOG(B)=C(1)+C(2)*LOG(SPMOD+SDEDA)+[C(3)=AR(1)]				
Observations: 14				
R-squared	0.979744	Mean dependent var	10.54123	
Adjusted R-squared	0.978056	S.D dependent var	0988484	
S.E. of regression	0.146428	Sum squared resid	0.257295	
Durbin-Watson stat	1.590003			
Equation: PA=C(F)+C(K)*LOG(B)+C(6)*LOG(CB1(-1))+C(7)*LOG(CB1(-2))+C(8)*LOG(D1)				
Observations: 13				
R-squared	0.935045	Mean dependent var	-0.003659	
Adjusted R-squared	0.902568	S.D dependent var	0.002993	
S.E. of regression	0.000934	Sum squared resid	6.98E-06	
Durbin-Watson stat	2.719656			

منابع و مأخذ

- ۱- ابراهیم گرجی (اقتصاد کلان) مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- ۲- یوسف فرجی (پول، ارز و بانکداری) شرکت چاپ و نشر وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ پنجم، ۱۳۷۷.
- ۳- یوسف فرجی (آشنایی با ابزارها و نهادهای پولی و بانکی) مؤسسه عالی بانکداری ایران، چاپ اول، ۱۳۸۲.
- ۴- اسداله امیراصلانی، ابزارهای تامین مالی و آزادسازی نرخ سود، مجموعه سخنرانی و مقالات دوازدهمین همایش بانکداری اسلامی، ۱۳۸۰.
- ۵- سیدحسین مهدوی نجم‌آبادی (نرخ سود شناور، اندیشه‌ای نو در بانکداری اسلامی)
- ۶- علی یاسری، (معیارهای سنجش کارایی مالی در نظام بانکی) مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات هشتمین سمینار بانکداری اسلامی، ۱۳۷۶.
- ۷- جعفر جعفری، (تاثیر بخشی برقراری نرخ سود شناور در بانکداری اسلامی) رساله فوق لیسانس، مؤسسه عالی بانکداری ایران، سال ۸۰-۱۳۷۹.
- ۸- باقر محقق طوسی، (بررسی تاثیر تغییر نرخ سود سپرده‌های بلندمدت در تجهیز این منابع در سطح کشور) رساله فوق‌لیسانس، مؤسسه عالی بانکداری ایران، سال ۱۳۸۰.
- ۹- شهین صبوری، (بررسی عوامل موثر بر سوددهی در بانک‌های تجاری) (مطالعه موردی بانک ملت)، (۷۵-۱۳۵۹)، رساله فوق‌لیسانس، مؤسسه بانکداری ایران، ۱۳۷۷.

۱۰- نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.

۱۱- گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.

۱۲- سیدعلی اصغر هدایتی (و دیگران) بانکداری داخلی (۲) مؤسسه عالی بانکداری ایران، چاپ ششم، ۱۳۷۸.

مهناز بهرامی، (پیاده کردن ضوابط نظارتی کمیته بال در بانکداری اسلامی مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات یازدهمین همایش بانکداری اسلامی، ۱۳۷۹.